

Kunnskapsdepartementet

Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo

Telefon 21 02 34 00
Besøksadresse Tullins gate 2Kontingentkonto 8101 51 77837
Bankkonto annet 8101 28 96883post@forskerforbundet.no
www.forskerforbundet.no

Foretaksnr 971 422 505

Deres ref:

Vår ref: 229722/2

Vår dato: 30.11.2022

Forskerforbundets innspill til arbeidet med Utsynsmeldingen

Forskerforbundet ønsker med dette å komme med noen innspill til Kunnskapsdepartementets arbeid med den varslede Utsynsmeldingen.

På KDs hjemmeside kan vi lese statsrådens begrunnelse for den nye meldingen, der legges det vekt på at utdanningssystemet ikke kan vokse i alle retninger, og at det er behov for å prioritere utdanninger som er etterspurt fra både studentene og arbeidslivet, og som gir kompetanse som er nødvendig for Norge. Målet er å dekke arbeidslivets behov for kompetanse og sørge for at innbyggerne i hele landet har tilgang til utdanning.

Forskerforbundet er enig i at utdanningssystemet må dekke arbeidslivets behov og at flest mulig av innbyggerne skal få tilgang til utdanning, men deler ikke premisset om at utdanningstilbudet vokser i alle retninger. Forbundet vil påpeke at norsk høyere utdanning har flere mål og et bredere samfunnsmandat som inkluderer forskning, innovasjon, formidling og å dekke hele samfunnets, ikke bare arbeidslivets, behov for kunnskap. Studentenes og arbeidslivets etterspørsel alene, kan derfor ikke være styrende for dimensjoneringen av norsk høyere utdanning. Det er viktig at mål og tiltak i stortingsmeldingen ikke går på bekostning av det brede samfunnsoppdraget til universitetene og høyskolene, men derimot utvikler og styrker institusjonenes og de ansattes muligheter til nettopp å ivareta hele bredden av oppdrag, inkludert mer fleksible og arbeidslivsrelevante tilbud.

Ivareta institusjonell autonomi

De statlige universitetene og høyskolene er statlige forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, og er i universitets- og høyskoleloven gitt institusjonell autonomi og mandat til selv å fastsette virksomhetens interne organisering på alle nivåer. Universitetene og høyskolene skal i tråd med dette være autonome og selvstyrte med fokus på best mulig utdanning og forskning. Samfunnsoppdraget til universiteter og høyskoler er å benytte bevilgningene på best mulig måte, til beste for forskning og høyere utdanning, innovasjon og samarbeid med samfunns- og arbeidsliv lokalt og regionalt. Forskerforbundet anerkjenner at det er ulike nasjonale hensyn som tilsier demokratisk politisk styring og kontroll med offentlige universiteter og høyskoler virksomhet på et overordnet nivå. Et slikt hensyn er å sikre nødvendig kompetanse

både regionalt og nasjonalt. Det gjelder ikke bare for sentrale profesjonsfag, men også for sårbare disiplinfag. Forskerforbundet mener dette best ivaretas ved at departementet gjennom tildelingsbrev, styringsdialog og utviklingsavtaler følger opp og sikrer institusjonenes langsiktige forpliktelser.

Framtidig kompetansebehov

Det er vanskelig å forutse framtidige kompetansebehov. Det ble også slått fast av det offentlige kompetansebehovsutvalget, som i en av sine rapporter skriver «(...) det knytter seg stor usikkerhet til hvilke kompetanser, utdanninger og yrker som vil kreves for å utføre fremtidens arbeidsoppgaver» (NOU 2018:2 – Fremtidens kompetansebehov). Det blir derfor både for enkelt og lite treffsikkert å basere dimensjoneringen av høyere utdanning på framskrivninger av dagens kompetansebehov. Forskerforbundet vil advare mot en snever forståelse av hvilke «kompetanser som er nødvendige for Norge».

På dette punktet deler Forskerforbundet analysen til Hægeland-utvalget fra 2015; «Dimensjoneringen av norsk høyere utdanning fungerer stort sett godt. Det er lav arbeidsledighet og lav mistilpasning blant ferdige kandidater. Studentene velger i hovedsak i tråd med arbeidsmarkedets behov, men det finnes samtidig utfordringer med å skaffe nok arbeidskraft til viktige yrker for samfunnet. Det er ikke grunnlag for å foreslå store endringer i måten utdanningstilbudet dimensjoneres på, men det bør satses mer på bedre og mer systematisert informasjon om utdanningsvalg.» Ekspertgruppen vurderte den gangen at risikoen for styringssvikt ved en nasjonalt styrt modell ville være mer alvorlig enn markedssvikten i dagens modell med betydelig grad av institusjons- og studentstyrt dimensjonering.

En viktig dimensjon ved høyere utdanning er at studentene får kunnskaper om og også blir eksponert for det ikke umiddelbart nyttige. Det brede mandatet til universitetene og høyskolene med vektlegging på forskning, dannelse og det å være et kritisk korrektiv, er ikke bare en viktig del av kvaliteten ved selve utdanningene, men også et viktig bidrag til kvaliteten på den enkelte framtidige arbeidstaker og bidrar i så måte til det som gjerne omtales som arbeidslivsrelevans. De høyere utdanningsinstitusjonene skal utdanne kloke kandidater, ikke bare flinke. Det framtidige kompetansebehovet vil stadig endre seg, men med et høyere utdanningssystem som ivaretar kritisk tenkning, kreativitet, teknologiforståelse, tverrfaglig samarbeid og ikke minst evnen til å tilegne seg ny kunnskap, vil framtidige arbeidstakere være rustet for et arbeidsliv i omstilling og endring.

Store samfunnsutfordringer som klimaendringer, sikkerhet, migrasjon, samt teknologiske og demografiske endringer krever en bred kunnskapsberedskap som universitetene og høyskolene må bidra til gjennom tverrfaglig samarbeid om utdanning, forskning og innovasjon.

Forskningsbasert utdanning

Forskerforbundet er opptatt av at utdanningsinstitusjonene skal kunne tilby både fleksible og kortere utdanningstilbud som et ledd i behovet for livslang læring. Disse oppgavene må løses samtidig som kvaliteten på grunnutdanningene og ansattes arbeidsvilkår må opprettholdes. Et definerende kjennetegn på høyere utdanning er at den er forskningsbasert, at de fagansatte besitter høy undervisningskompetanse og har dedikert FoU-tid for å sikre dette. Forskerforbundet mener at forskningsbasert undervisning må innebære at studentene skal introduseres for, og gis mulighet til å involveres i, forskningsaktiviteter underveis i studiene. Dette

gjenspeiles også i kravene til kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket.

Tett kobling til grunnutdanningene er bærebjelken for å øke volumet på fleksibel utdanning.

Ivaretakelse av humaniorafagene

Kunnskap om språk, historie, estetikk, etikk, religion og kultur er helt essensielt for det norske samfunnet; for dannelsen av individer som samfunnsborgere og for en åpen og opplyst offentlig samtale. I en omskiftelig verden vil den kulturelle beredskapen som disse fagene representerer være like viktig om ikke enda viktigere enn tidligere. Det handler om hva det i bred forstand vil si å være menneske; om allmenndannelse, identitet, verdigrunnlag og sammenheng. Det angår hva vi skal leve for, og ikke bare hva vi skal leve av. Denne bredere samfunnsrelevansen gjør det spesielt vanskelig å utforme en politikk for disse fagene, kun basert på krav om relevans for arbeidslivet, økonomisk verdiskaping eller teknologisk utvikling.

Arbeidsvilkår, rekruttering og karriereveier

Økt tilbud av fleksibel utdanning vil være arbeidskrevende og gjør det nødvendig med flere ansatte, samtidig som de ansatte som skal utvikle og gi dette tilbudet også har behov for kompetanseheving og tilførsel av ny kunnskap. Dette fordrer at det etableres en finansieringsordning som fullfinansierer den økte aktiviteten. I lys av dagens utstrakte bruk av midlertidig ansettelse i sektoren er det helt nødvendig at økt tilbud av fleksibel utdanning tilrettelegges slik at det ikke bidrar til ytterligere økning av midlertidig ansatte.

NOKUTs underviserundersøkelser viser at vitenskapelig ansatte ønsker å videreutvikle seg, og at de har behov for faglig påfyll. Bøygen er mangel på tid og ressurser. Dersom det skal tas et større ansvar for etter- og videreutdanning, dersom læring skal bli mer fleksibel, mer uavhengig av tid og i større grad ta i bruk teknologiske løsninger, berører dette ansattes arbeidsvilkår. Forskerforbundet har denne høsten gjennomført en medlemsundersøkelse blant medlemmer i vitenskapelig stilling. Svarene vi fikk var urovekkende. En av tre fast vitenskapelig ansatte vurderer å slutte i akademia. Bare en av tre unge forskere, og bare en av fem postdoktorer vil anbefale andre unge en forskerkarriere. Det er også sånn at kvinner i langt større grad enn menn oppgir arbeidsplass som en viktig årsak til å slutte i akademia.

De ansatte utgjør den sentrale ressursen i høyere utdanning, og Forskerforbundet mener utsynsmeldingen må omtale de ansattes arbeidsvilkår, rekruttering og karriereveier for vitenskapelig personale, ansattes behov for kompetanseheving, og hvordan det skal tilrettelegges for utvikling av nye tilbud samtidig som kvaliteten i grunnutdanningene ivaretas.

Samarbeid med arbeidslivet

Universitetene og høyskolene verken kan eller bør være alene om å definere kunnskapsbehov, aktuelle problemstillinger for forskning eller hva studentene skal lære. Det er viktig at dette skjer i et samspill med omgivelsene, ikke minst mellom arbeidslivet og utdanningsinstitusjonene. Forskerforbundet tror en orientering mot samfunns- og arbeidslivet både er nyttig for studentenes egen karriere og nettverksbygging, og i tilnærmingen til og læringen av fag i seg selv. Studenter som arbeider med eget fagfelt i praksis blir mer motiverte for læring, vil involveres i andre læringsprosesser og oppdage egne ferdigheter og mangler, noe som vil være svært nyttig videre i studiene.

Gjennom tett dialog og arenaer for samarbeid mellom fagmiljøene og relevante aktører i arbeidslivet kan universitetene og høyskolene både gjøres kjent med aktuelle kompetansebehov og med hva som rører seg i arbeidslivet. På denne måten bidrar ulike deler av arbeidslivet med viktig input til høyere utdanning. Dette samspillet går begge veier. Arbeidslivet – både privat og offentlig sektor – må være åpne og mottakelige for den kunnskapen de høyere utdanningsinstitusjonene representerer. Forskningen som springer ut fra UH-institusjonene har stor relevans og betydning for samarbeidspartnere i arbeidslivet, og er gjerne også utviklet i samarbeid med dem. Ingen kunnskaps- eller profesjonsområder er ferdige størrelser, og arbeidslivet står ikke stille. Det er derfor av avgjørende betydning at all høyere utdanning, både de på campus og de fleksible, både grunnutdanningene og etter- og videreutdanningene holder høy kvalitet og er forskningsbaserte.

Avslutningsvis vil Forskerforbundet minne om at dagens system for dimensjonering av høyere utdanning i all hovedsak fungerer godt.

Med vennlig hilsen
Forskerforbundet

Guro Elisabeth Lind
Leder

Birgitte Olafsen
Generalsekretær